

A centrális erőtér átalakulása

Országgyűlési szavazások elemzése 2010–2018

A magyar politikában a 2010-es évek a Fidesz és az általa kialakított centrális erőtér dominanciájáról szóltak. A párt népszerűsége és ezen struktúra következménye, hogy a Fidesz a rendszerváltás óta politikai értelemben a legsikeresebb párt lehetett, miközben a többi párt nem tudta kellően fókuszálni erőit a Fidesz legyőzése érdekében. Dolgozatunkban a centrális erőtér létrejöttét, majd megszűnését vizsgáljuk a parlamenti pártok együtt szavazásainak tükrében. A centrális erőteret kétféleképpen definiáljuk. Először Orbán Viktor 2009-es kötcsei beszédét mutatjuk be, majd a jelenség – a Tóth–Török szerzőpáros 2014-ben kiadott munkájában nevesített – öt ismérvét tárjuk az olvasó elé. Mindkét megközelítést a Sartori által ismertett predomináns pártrendszer keretrendszerében értelmezzük. A kutatás során, a Tóth–Török által elénk tárt karakterjegyek közül kettő megszűnésének bizonyításával igazoljuk a centrális erőtér végét.

Ezzel egy időben azt is állítjuk, hogy a centrális erőtér kifejezetten a predomináns pártrendszer sajátja, annak keretében értelmezhető, annak egyik speciális altípusa. Ahhoz, hogy ezt bizonyítsuk, a Tóth–Török által azonosított öt ismérvet hasonlítottuk össze a Sartori által bemutatott karakterjegyekkel. Azt találtuk, hogy a centrális pártrendszer minden karakterjegye befér a predomináns pártrendszer értelmezésébe, így az annál szigorúbb megkötések pusztán egy altípust jelenthetnek. Megvizsgáltuk a 2010-es, 2014-es, illetve 2018-as választásokat, és mindhárom esetben bizonyítható a predomináns pártrendszer jellemzőinek fennállása, a centrális pártrendszer karakterjegyeinek mindegyike viszont csak az első két esetben található meg. Kutatásunkban arra világítunk rá, hogy a centrális pártrendszer jellemzőjének számító azon ismérv, miszerint a centрупárttól jobb- és baloldalra elhelyezkedő pártok közelebb helyezkednek el a centrumhoz, mint egymáshoz, a parlamenti szavazások alapján is kimutatható volt, ám az évek során megváltozott.

Elemzésünkhöz a parlamenti szavazások alapján egy hálózatot készítettünk, amelyben annál erősebb az egyes képviselők közötti kapcsolat, minél többször szavaztak ugyanúgy egy-egy törvényjavaslatra. Ebből a hálózatból ki tudtuk számolni, hogy milyen erős az átlagos kapcsolat az egyes frakciók között, vagyis a klaszterek közötti sűrűség nevű mutatóval mérni tudtuk a frakciók egymáshoz való viszonyát, és így kvantitatív módon tudtuk vizsgálni a centrális erőter egyik aspektusát. Ennek parlamenten belüli meglétéhez azt feltételeztük, hogy a parlamentben – és így a mi hálózatunkban is – a bal- és a jobboldali ellenzéki pártoknak erősebb volt a szavazási kapcsolata a Fidesszel, mint egymással, majd pedig azt feltételeztük, hogy ez az idő előrehaladtával megváltozott, és egyre inkább egymással szavazott együtt az ellenzék két szárnya, semmint a Fidesszel. Mind a két feltételezésünket igazolni tudtuk, amikor a 2010 és 2014, illetve a 2014 és 2018 közötti parlamentet hasonlítottuk össze, de akkor is, amikor önmagukban vizsgáltuk az egyes ülészakokat.

A dolgozat második fejezetében a centrális erőter különböző politikai és szakirodalmi definícióit mutatjuk be, majd a harmadik fejezetben a predomináns pártrendszer altípusaként értelmezzük a centrális erőteret. A negyedik fejezetben a kutatás alapjául szolgáló adatokat szemlélítjük, ezt követi az ötödik fejezet, amely a dolgozat empirikus részében használt hálózatelméleti modell bemutatása, illetve a hatodik fejezet: az eredmények ismertetése. A dolgozat a hetedik fejezetben olvasható összefoglalással zárul, melyben összegezzük kutatásunkat.

A centrális erőter definíciói

Ahogy a bevezetőben említettük, a centrális erőter kétféle definícióját prezentáljuk. Tóth Csaba és Török Gábor 2014-ben *Az új pártrendszer* címen megjelent munkája alapján a jelenséget tudományos megközelítésben láthatjuk. Ebben az esetben a szerzőpáros által megnevezett öt ismérvet mutatjuk be röviden, és erről fejtjük ki véleményünket. A reflexió kifejezetten annak szól, hogy a későbbiekben mi is ezt az öt feltételt alkalmazzuk, így elengedhetetlen, hogy előtte véleményt alkossunk és értelmezzük aktualitását, hiszen az ennek megfogalmazása óta eltelt hat évnek köszönhetően szélesebb mintán tudjuk ellenőrizni helyességét.

Ezt megelőzően Orbán Viktor 2009 szeptemberében mondott kötcsei beszéde alapján¹ a centrális erőter politikai értelmezését tárgyaljuk. Az akkor ellenzékben lévő Orbán elsőként beszélt a jelenségről, ha úgy tetszik, egyfajta definíciót adott. Ezt két okból tárgyaljuk: egyfelől szükségesnek érezzük, hogy az elsőség pusztá ténye miatt is bemutassuk, milyen formában jelent meg a magyar politikában először a centrális erőter fogalma, másrésztől nem titkolt célunk, hogy a tudományos definícióval szemben is bemutassunk egy másfajta, alternatív értelmezést.

Mind a két definíció esetében megvizsgáljuk, hogy milyen hasonlóságok jelennek meg az adott meghatározások és a Sartori által predomnánnsnak nevezett pártrendszer karakterjegyei között, mivel jelen dolgozat szerzői több hasonlóságot is felfedezni vélnek.

Politikai definíció

A kormányváltás előtti évben Orbán Viktor (2010) Kötcsén az addig működő duális erőteret felváltó centrális erőterről beszélt. Az átalakulás mögött kettős jelenséget vélt felfedezni. A saját megerősödésükkel párhuzamosan a baloldal hatalompolitikai összeomlását nevezte meg okként, melyhez a rendszer fennmaradásához szükséges három forrás kimerülésén át vezetett az út. A következő bekezdést tehát e három pillér leegyszerűsített bemutatásának szenteljük: pénz, ideológia és szavazat.

A pénzbéli és ideológiai pillér Orbán olvasatában szorosan összekapcsolódik. A szerinte elhibázott neoliberais gazdaságpolitika magával rántotta ugyanezen szellemi – és ha úgy tetszik, ideológiai – forrásokat is. E második pillér különösen fontosnak számított, hiszen szerinte ez biztosította az axiómarendszer fenntartását, aminek az alapja az emberek eredendően baloldali természetének hirdetése volt. Ez nyilvánvalóan nem tett mindenkit baloldali szavazóvá, ezért más módszerrel is növelni kellett a szavazótábor. Ezt az állami forrásokból élők számának növelésével érték el. A pénzügyi nehézségek következtében meghozandó döntések azonban szembementek saját választóikkal, így ez népszerűségvesztést

1 A beszéd leirata öt hónappal később az azóta megszűnt *Nagyítás* című hetilapban jelent meg.

eredményezett. E három szorosan összefüggő pillér egymást kölcsönösen ásta alá.

Ez önmagában nem volt elég a duális rendszer megszűnéséhez, ugyanis Orbán szerint ahhoz szükség volt egy jobboldali konjunktúrára és saját megerősödésükre is. A saját megerősödés alatt azonban nem a Fidesz–KDNP megerősödésére utal Orbán – bár kétségtelen, hogy ez is igaz. Az állítás kifejezetten a jobboldal és a polgári szövetség megerősödére vonatkozik. Ez a megerősödött jobboldali tömb állt tehát szemben 1998-tól 2010-ig a baloldali tömbevel, más szóval ők jelentették a kétpólusú pártrendszert, avagy – ahogy Orbán fogalmazott – a duális párterőteret. Ezt a rendszert konstans küzdelem jellemezte, mely elsősorban értékvitán alapult. Ha pedig egy vita értékvita, akkor nem létezhet közös cél, helyette folytonos küzdelem és harc figyelhető meg a legalapvetőbb kérdésekben is. Az ilyen típusú vita azt eredményezi, hogy nem tud megszületni egy egységes elit, mely közvetítené a kultúrát, és az élet minőségi megélésére vonatkozó mintát szolgáltatna.

Ez persze nem azt jelenti, hogy a létrehozandó új erőterben ne létezhetne értékvita. Az értékvitának ugyanis van helye Orbán szerint, azonban ezt az elit szűk körében kell lefolytatni. Azt gondolja, hogy így csökkenthető a társadalmat megosztó viták, és – habár szó szerint nem mondja ki – ezáltal teremthető meg az egységes, kultúrateremtő elit. Ahhoz, hogy ez hosszú távon fennmaradjon, létre kell hozni egy olyan kormányzati rendszert, amely csökkenti a duális erőter visszaállásának esélyét, és „hosszú távon egy nagy centrális erőterben rendezi el a politikai kérdéseket”.²

Látszik tehát, hogy 2009-re annyira előre látható volt a jobboldal egy évvel későbbi győzelme, hogy a későbbi miniszterelnök nem a győzelmi stratégiáról, hanem az azt követő időszak politikai berendezkedéséről tartott beszédet. Orbán ugyan párterőtéről beszélt, amikor a centrális erőter kifejezést használta, az általa használt kifejezéshez társított jellemzők mégis nagyon hasonlóak a predomináns pártrendszer tudományosan meghatározott ismérveivel.³ A fejezet zárásaként e négy karakterjegy közötti párhuzamot ismertetjük. Orbán hosszabb távon, 10-15 évben gondolkodott, mely a predomináns pártrendszerek létének kimondásához szüksé-

² Orbán 2010.

³ Sartori 2005.

ges három egymást követő választás időtávján némileg túlnyúlik. A három parlamenti választás lefolytatásához 8 évre van szükség, azonban ahhoz, hogy az említett pártrendszerrel beszéljünk, nemcsak ugyanannak a pártnak kell nyernie ezeken a választásokon, hanem abszolút többséget is kell szereznie. Ez szintén megjelent a beszédben, ugyanis Orbán azt mondta, hogy „egy nagy kormányzó pártra jellemző, állandó kormányzásra törekvő politikai erőt” kívánnak a centrális erőterben megjeleníteni. Nem pártokról és pártszövetségekről, nem a Fidesz–KDNP-koalícióról, hanem egy nagy kormányzó pártról beszélt, olyanról, ami folyamatosan kormányoz – másképp megfogalmazva: tartósan magáénak tudja a kormányzati többséget. A harmadik ismérvet, a győztes és a második párt közötti minimum tízszázalékos különbség kritériumát nem tudjuk az orbáni megközelítésben kimutatni, hiszen ilyen technikai részletek nem jelentek meg a kötcsei beszédben, a negyedik (és egyben utolsó) kritérium azonban implicit módon kiolvasható a szövegből. Ezt Sartori úgy fogalmazta meg, hogy a predomináns pártrendszer attól értelmezhető a versengő pártrendszerek között, hogy van valódi verseny,⁴ a vesztes párt vagy pártok valódi függetlenséggel bírnak⁵ a kormánypárttól. Ez utóbbi állításnak többféle megfogalmazása is létezik. Van, ahol ezt a stabil választási rendszer kritériumaként olvashatjuk,⁶ de mi ragaszkodunk Sartori azon megfogalmazásához, mely így szól: „a döntő feltétel a győzelmek hitelessége”.⁷ Ez alatt Sartori a választók tényleges akarátának megtestesülését érti, ami a kötcsei beszéd végén ilyen formában olvasható: „természetesen verseny lesz, és a végén a választók fognak dönteni”.⁸ Tehát amint látjuk: a predomináns pártrendszer négy kritériumából három a centrális erőterre is jellemző,⁹ és maga a jelenség tényleges működése előtt már hasonlóságot vélhetünk felfedezni.

A tisztánlátás végett pedig külön bekezdésben tárgyaljuk, hogy miért kötöttük a centrális erőter fogalmát a predomináns pártrendszerhez, és

4 Sartori 2005, 178.

5 Sartori 2005, 173.

6 Szarvas–Tóth 2003.

7 Sartori 2005, 173.

8 Orbán 2010.

9 A negyedik kritérium, amely az első és második párt közötti tíz százalékpontos különbséget mondja ki, később szintén bekövetkezett.

miért nem az orbáni értelemben vett definícióval dolgozunk. Egyfelől Orbán nem definiálta pontosan az általa bevezetett kifejezést, annak jellemzői implicit módon, a sorok közt elrejtve jelentek meg. Ezért nem érezzük helyesnek, hogy találgatásokba bocsátkozzunk, vajon mire gondolt beszédében Orbán, de még ha meg is tennénk, akkor is fennállna egy másik, és dolgozatunk szempontjából még súlyosabbnak vélt probléma, hogy a centrális erőter beszédből kiolvasható jellemzői nem mérhetőek objektív módon, így ezeket nem tudjuk tudományos dolgozatban használni. Azok az elemek pedig, amelyek mérhetőséggel bírnak, az előző bekezdésben tárgyaltaknak megfelelően egybecsengenek a predomináns pártrendszer ismérveivel.

Összefoglalásként: a centrális erőterre való első utalásra a 2009-es kötcsei beszédben került sor. A későbbi miniszterelnök, Orbán Viktor a duális erőter kialakulásáról, majd annak hanyatlásáról, valamint a centrális erőter megjelenéséről tartotta beszédének jelentős részét. Habár ő nem egy pártrendszerrel beszélt, a centrális erőter több jellemzője mégis hasonlóságot mutat a Sartori-féle predomináns pártrendszerek jellemzőivel. Az olasz szerző definíciói a következő fejezetekben is előkerülnek majd, ugyanis a centrális erőter vizsgálatakor is támaszkodni fogunk rájuk.

Szakirodalmi definíció

A Tóth–Török szerzőpáros az előző definícióval szemben úgy véli, hogy a centrális erőter nem a predomináns pártrendszert jelenti, hanem az egy új típusú pártrendszert, mely a korábbi, 2010 előtti pártrendszert váltotta fel.¹⁰ A centrális erőter kialakulása mögötti magyarázatok azonban nagyon sok hasonlóságot mutatnak az előző alfejezetben tárgyalt politikai definiálás során ismertettekkel. Habár kevésbé ideológiai okokat sorakoztattak fel, abban egyetértettek, hogy az MSZP 2010 előtt elveszítette támogatóinak közel kétharmadát, és ezzel együtt a Fidesz népszerűsége az egekbe szökött. Ami nagy különbség az előző fejezethez képest, hogy Tóth és Török nagy hangsúlyt fektetett arra a kérdésre, hogy miért nem rendeződött vissza a 2010-es földrengésszerű választás után a magyar pártrendszer egy kétpólusú tömbbé.

¹⁰ Tóth–Török 2014.

Ez a korábbi rendszerbe történő visszarendeződés ugyanis egészen 2013-ig reális alternatívaként lebegett a közvéleményben. A 2010-es országgyűlési választásokat követően 2012 második feléig a Fidesz–KDNP támogatottsága folyamatos csökkenést mutatott, és ez év nyarán már 20 százalék alá csökkent.¹¹ Ahogyan Tóth és Török is mondta: a kormányzó párt ciklusközepi gyengüléséből még nem következethetünk az előző pártrendszerbe való visszalépésre, ugyanis a magyar politikában megszo-kottá vált (Ágh Attila kifejezésével¹² ez a „felező válság”), és a nemzetközi politikában is gyakori jelenség, hogy ciklus közepén a kormányzó pártok népszerűsége erőteljes támogatottságvesztést mutat. Tóthék szerint a 2012-es eset azonban annyiból más, hogy míg korábban ez a jelenség az ellenzéki pártok erősödésével járt, addig az említett időszakban ilyen nem volt megfigyelhető. A Jobbik, az MSZP, a DK, az Együtt–PM és az LMP együtt ugyan nagyobb támogatottsággal bírtak, mint a Fidesz–KDNP, de a saját, egyéni támogatottságuk nem növekedett a kormánypártok gyengülésével.¹³ A 2014-es választást követően eldőlt az a kérdés, hogy vajon új típusú pártrendszerről beszélhetünk-e 2010 után. Kétségtelen, hogy a két egymást követő választáson ugyanaz a minta látszott: mindkét esetben a Fidesz–KDNP dominanciája mutatkozott meg.

A szerzőpáros – elfogadva az orbáni megnevezést – centrális pártrendszernek nevezte el a két választáson megfigyelt karakterjegyekkel leírható új rendszert. Ehhez fogalmilag öt ismérvet rendeltek, ezeket tárgyaljuk a következő bekezdésekben. Az első kritérium a választások eredményére vonatkozik, a második a szavazókat vizsgálja, a harmadik a pártok ideológiai elhelyezkedését, a negyedik a pártrendszert azonosítja, az utolsó pedig a pártrendszer fenntartásához szükséges eszközt nevezi meg. Habár több ismérvet neveztek meg ezen tanulmány szerzői, mint Sartori, mégis azt gondoljuk, hogy a szűkebb meghatározás miatt ezek beleférnek a predomináns pártrendszerbe, ezért annak pusztán altípusaként értelmezhetjük. Pontosan ezért nemcsak megemlítjük, de össze is vetjük ezeket a karakterjegyeket az olasz politikatudós által leírt ismérvekkel. Állításunkat, miszerint *a centrális pártrendszer pusztán altípusa a predomináns pártrendszernek*, halmazelméletileg bizonyítottanak tekintjük, ha Tóth és

11 Tóth–Török 2014, 516.

12 Ágh 2018

13 Tóth–Török 2014.

Török összes definíciójának halmaza valódi részhalmaza a Sartori által használt definíciók halmazának. Másként megfogalmazva a következő állításokat kell bizonyítanunk: (1) a centrális pártrendszer minden jellemzője igaz a predomináns pártrendszerre, (2) a centrális pártrendszernek nincsen olyan jellemzője, ami ne volna igaz a predomináns pártrendszerre; és (3) a predomináns pártrendszernek van olyan jellemzője, ami nem igaz a centrális pártrendszerre.

Elsőként Tóth és Török azt mondta, hogy egy ilyen típusú pártrendszerben a kormányalakítás kérdése már a választások előtt eldőlt. A kérdés tehát nem az, hogy melyik párt nyeri a választást, hanem hogy mekkora aránnyal nyeri meg. Külön kiemelték, hogy nem pusztán a győzelmi esélyekről van itt szó, hanem arról, hogy a jelenség rendszerszintűvé válik, azaz több egymást követő választáson is bekövetkezik ugyanez. Ezenfelül hangsúlyozzák, hogy mindez a győzelem nem elsősorban adminisztratív eszközöknek köszönhető. A választások eredményének kritériuma alatt a szerzőpáros három állítást tett, ezeket kell összevetnünk Sartoriéval. Ő nem említi a pártrendszer ismérveként, hogy a választások előtt bármilyen formában is eldőlt volna a kormányalakítás kérdése, de ez számunkra nem gond, hiszen a szerzőpáros általi szigorúbb megkötés pont egy szűkebb halmaz, így ezt később ennek megfelelően kezeljük. A karakterjegyek rendszerszintű, vagy ha úgy tetszik, visszatérő és tartós megjelenése – az előző fejezetben tárgyalt módon – Sartori által három egymást követő választásként van definiálva. A nem elsősorban adminisztratív jellegű eszközökkel megvalósuló választási győzelemről szóló állítás ellentmondásos, ugyanis Tóth és Török később pont arról ír, hogy az adminisztratív-kartellpárti eszközök használata a rendszer fenntartása érdekében a centrális pártrendszernek egyik ismérve. Nekünk ebben a kérdésben nem kell véleményt formálnunk, pusztán szeretnénk rávilágítani, hogy Sartori nagyon megengedően fordul ehhez a kérdéshez. Két külön helyen is kitér rá: egyszer azt mondja, hogy pusztán az „egyenlő esélyek, és nem az egyenlő erőforrások”¹⁴ szükségesek ahhoz, hogy versengő legyen a pártrendszerünk, máshol úgy fogalmaz, hogy nyugodtan becsukhatjuk a szemünket, ha kisebb szabálytalanságokat látunk mindaddig, amíg a győztes többség támogatottsága egy szabálytalanság nélküli választás

14 Sartori, 2005, 178.

esetén is abszolút többséget eredményezne. Ez a megengedő hozzáállás arra sarkall minket, hogy belássuk, akár adminisztratív eszközökkel is segített választási győzelem mellett, akár ellene érvelt a szerzőpáros, mindkét eset megfér a Sartori-féle kritériummal.

A második kritérium szerint a centrális pozícióban lévő párt élvezi a mediánszavazó támogatottságát, valamint tőle jobbra és balra is komoly támogatottsággal rendelkező szereplők helyezkednek el.¹⁵ E két állítás megkövetelése szűkebb annál, mint amit a predomináns pártrendszer megkövetel, hiszen Sartori külön hangsúlyozza, hogy a (releváns) pártok száma e pártrendszertípus esetében nem is fontos. Ezenfelül a pártok politikai térképen történő elhelyezése még csak említésre sem kerül a vonatkozó fejezetben. Mindezzel együtt vizsgálendő, hogy a szerzőpáros által tett kijelentések 2018-ra hogyan változtak, hiszen a tanulmány megszületése óta eltelt hat évben újabb országgyűlési választást tartottak. Emellett arra a kérdésre is választ kell találni, hogy mit értünk a mediánszavazóval rendelkező centrális párt mindkét oldalán elhelyezkedő komoly támogatottságon. Ez utóbbi kérdésre a legracionálisabb matematikai választ adva azt állítjuk, hogy a választáson második és harmadik párt nem helyezkedhet el egy és ugyanazon oldalon. Az előbbi állítás sokkal egyértelműbb, itt az vizsgálendő, hogy vajon a Fidesz–KDNP élvezte-e a mediánszavazó támogatottságát 2018-ban. Ezekre a kérdésekre a következő fejezetben adunk választ.

A harmadik kritérium részben következik az előző állítás mindkét részkritériumból. Ha azt gondoljuk, hogy (1) a centrumban lévő párt mindkét oldalán komoly támogatottsággal rendelkező párt van, és (2) a centrumban lévő párt birtokolja a mediánszavazót, akkor ebből következik, hogy a két oldalon lévő pártok önállóan nehezen tudnak a centrummal szemben többséget képezni. Helyesen hívta fel a figyelmet Tóth–Török arra, hogy az ilyen típusú rendszerben a centumpártnak nem kell a társadalom abszolút többségének támogatottságát bírnia, hiszen attól, hogy a két szárny támogatottsága 50 százalék fölött van, nem képesek összefogni a középen lévővel szemben. Ha a két szárnyon lévő tömb támogatottsága 50 százalék fölött is volna, a magyar vegyes választási rendszerben alkalmazott relatív többségi elv és az ezt felerősítő „győztes

15 Tóth–Török 2014.

kompenzáció” hangsúlyos szerepe miatt nem ad lehetőséget a két szélen lévők győzelmére a középén lévővel szemben mindaddig, amíg ők hárman egymás ellen indulnak a választáson. Ahogy az előző bekezdésben említettük: a pártok egymáshoz fűződő viszonyát Sartori nem vizsgálja, így jelen kritériumot is a szűkebb megkötések halmazába kell helyeznünk.

A negyedik kritérium a választási rendszerre és a kormányzásra vonatkozik. Az előző bekezdésben tárgyalt eset a szerzőpáros szerint kifejezetten többségi jellegű választási rendszerben szolgáltat lehetőséget arra, hogy a szavazatok abszolút többségének megszerzése nélkül is abszolút kormányzati többséghez jusson egy párt.¹⁶ Habár a magyar választási rendszer vegyes típusú, a többségi elemek dominanciája miatt elfogadjuk, hogy Tóth és Török többségi jellegüként írja le. Sartori ezzel a jellemzővel pusztán implicit módon foglalkozik. Ő úgy fogalmaz, hogy a domináns párt 50 százalék fölötti választási győzelme elengedhetetlen kritérium ahhoz, hogy predomináns pártrendszerrel beszéljünk.¹⁷ Ez 2010-től 2018-ig minden esetben beigazolódtott, hiszen a Fidesz–KDNP a parlamenti helyek több mint felét szerezte meg. Azonban elképzelhető olyan eset, ahol látszólag ellentmondást vélhetünk felfedezni a Tóth–Török által használt definícióval, tudniillik létezhet többségi jellegű választási rendszerben olyan választási eredmény, melyben a centrumban lévő párt pusztán relatív többséget szerez. Tóth–Török szerint ez nem probléma, hiszen pont a centrális erőter miatt ilyen esetben a centrumban lévő párt választhatja azt a stratégiát, hogy összefog valamelyik oldallal, és továbbra is kormányon marad. Figyelmesen továbbolvasva Sartorit,¹⁸ erre az esetre nála a következőt találjuk: nem baj, ha a domináns párt nem szerez abszolút többséget mindaddig, amíg „a kisebbségi kormány állandó és hatékony működést” végez, ilyen esetben eltekinthetünk az ötvenszázalékos kritériumtól. Ez ebben a formában tehát már nem képez ellentmondást a szerzőpáros kritériumával.

Az ötödik és egyben utolsó kritérium a korábban már érintőlegesen bemutatott adminisztratív-kartellpárti eszközökre vonatkozik. Tóth–Török szerint ezen eszközök használatával a kormánypárt monopolizálni tudja az állami erőforrásokat, és ezáltal tesz szert előnyre a többi párttal

¹⁶ Tóth–Török 2014.

¹⁷ Sartori 2005.

¹⁸ 2005, 174.

szemben. Mindez azt a célt szolgálja, hogy fenntartsa a centrális erőterre alapozott pártrendszert. Pár bekezdéssel korábban már tárgyaltuk ennek az állításnak az ellentmondásosságát, erre nem szeretnénk újra kitérni, azonban felelevenítjük Sartori¹⁹ egy már korábban idézett gondolatát az adminisztratív eszközökről, mely azt mutatja, hogy ez tökéletesen beleillik az ő kritériumrendszerébe, hiszen hangsúlyozza, hogy „egyenlő esélyek, és nem az egyenlő erőforrások” állnak rendelkezésre a pártrendszer különböző pártjai között.

Megnéztük tehát, hogy a Tóth–Török szerzőpáros centrális pártrendszer leíró ismérvei milyen viszonyban állnak a Sartori által megnevezett predomináns pártrendszer karakterjegyeivel, és azt találtuk, hogy ezek (1) megegyeznek, vagy (2) a Tóth–Török szerzőpáros szigorúbb, azaz szűkebb meghatározást társít a megnevezett fogalomhoz. Ahhoz, hogy bizonyítottnak tekintsük korábban tett állításunkat a Tóth–Török szerzőpáros által talált jelenség átminősítésére – tehát hogy azt mondhassuk: a centrális pártrendszer nem önálló pártrendszertípus, csak a predomináns pártrendszer egy speciális formája, mondhatni, altípusa –, szükségesnek tartjuk megvizsgálni a Sartori által rögzített négy ismerv közül azt a maradék egyet, amely ez idáig nem került összehasonlításra a centrális pártrendszer karakterjegyeivel. Sartori ugyanis azt is mondta, hogy akkor beszélhetünk erről a pártrendszerről, ha az első és második helyen végzett pártokra leadott szavazatok közti különbség legalább tíz százalékpont. Ez nem jelent meg a Tóth–Török-kritériumrendszerben, ugyanis az elmúlt három választáson sorra tíz százalékpontnál nagyobb különbség mutatkozott az első és második helyen végzett pártok között. Ennélfogva a Tóth–Török-kritériumrendszer nem áll ellentmondásban a Sartori-féle karakterjegyekkel. Ez még nem bizonyítja azt, hogy a centrális pártrendszer szűkebb halmaza a predomináns pártrendszernek, hiszen a kető jelenthetne egyet és ugyanazt. Akkor mondhatjuk, hogy a centrális pártrendszer egy szűkebb halmaz, ha találunk olyan esetet, ami a predomináns pártrendszernek eleme, de a centrálisnak nem. A következő fejezetben erre adunk választ.

19 2005, 178.

A centrális erőter mint a predomináns pártrendszer altípusa

E fejezetben azt vizsgáljuk, hogy a centrális pártrendszer jellemzői a 2018-as választásokon vagy választásokra fennálltak-e, illetve azok, amelyek megváltoztak, összhangban állnak-e a predomináns pártrendszer ismérveivel. Másképp megfogalmazva: a centrális pártrendszer minden szükséges feltétele ugyancsak (1) szükséges vagy (2) nem szükséges, de (3) nem is ellentmondó feltétele a predomináns pártrendszernek, így nem fordulhat elő, hogy létezzen olyan formája a centrális pártrendszernek, mely nem eleme a predomináns pártrendszer halmazának. Továbbá amennyiben azt találjuk, hogy legalább egy ismérv már nem igaz a centrális pártrendszerre, de míg minden más igaz a predomináns pártrendszerre, úgy azt állítjuk, hogy a 2018-as választást követően Magyarországon nem centrális, de ugyanúgy predomináns pártrendszer van. Mindezzel együtt azt is állítjuk, hogy ebben az esetben a centrális erőter nem más, mint a predomináns pártrendszer típus egyik altípusa. A jobb áttekintés érdekében az eddig realizált ismérveket táblázatos formába (1. táblázat) szedtük, ez alapján végezzük az empirikus kutatást.

1. táblázat. A predomináns és centrális pártrendszer elemeinek összehasonlítása

	<i>predomináns pártrendszer</i>	<i>centrális pártrendszer</i>	<i>vizsgálható tipológia</i>
kormányalakítás kérdése	n. t.	választás előtt eldőlt	centrális
tartóssága	három egymást követő választás	rendszerszintű	mindkettő
adminisztratív eszközök	lehetséges	szükségszerű	mindkettő
első és második párt közti különbség	legalább 10 százalékpont	n. t.	predomináns
második és harmadik párt elhelyezkedése	n. t.	a centrum két oldalán	centrális
centrumban lévő párt a mediánszavazó	n. t.	szükségszerű	centrális
centrumban lévő párt támogatottsága 50% fölötti	majdnem mindig	többségi típusú választási rendszer	mindkettő

Először azt az ismérvet vizsgáljuk, mely kizárólag a predomináns pártrendszerre jellemző, de nem szükséges feltétele a centrális pártrendszernek. Ha ez az állítás nem igaz, akkor a centrális pártrendszer nem volna értelmezhető a predomináns pártrendszeren belül, hanem azon kívül eső, önálló kategóriát kellene képeznie. Az 1. táblázatból az látható, hogy egyetlen ilyen ismérv van, az pedig az első és a második párt közti 10 százalékpontos különbséget mondja ki. A 2. táblázat alapján elmondható, hogy ez az ismérv mindhárom választás során megállta a helyét, hiszen: (1) 2010-ben a Fidesz–KDNP és az MSZP között a listás szavazatokat tekintve 33,43 százalékpont, (2) 2014-ben a Fidesz–KDNP és az MSZP–Együtt–PM–DK–MLP között 19,3 százalékpont, (3) 2018-ban pedig a Fidesz–KDNP és a Jobbik között 30,21 százalékpont volt. Ez alapján azt mondhatjuk, hogy az első szükséges, de nem elégséges feltétel tehát teljesült ahhoz, hogy azt állíthassuk, predomináns pártrendszerről beszélünk.

2. táblázat. A magyar országgyűlési képviselők választásának országos listás szavazatai

<i>Párt</i>	<i>OGY 2010</i>	<i>OGY 2014</i>	<i>OGY 2018</i>
Fidesz–KDNP	52,73%	44,87%	49,27%
Jobbik	16,67%	20,22%	19,06%
MSZP	19,30%	–	–
MSZP–Együtt–PM–DK–MLP	–	25,57%	–
MSZP–Párbeszéd	–	–	11,91%
DK	–	–	5,38%
LMP	7,48%	5,34%	7,06%
Különbség	33,43 szp.	19,30 szp.	30,21 szp.

Forrás: www.valasztas.hu

Másodjára azt a három karakterjegypárost nézzük meg, melyek különböző formában, de mindkét pártrendszerrel megjelennek. Ezek közül az adminisztratív eszközökkel megvalósuló pártrendszer-stabilitást már a korábbiakban bizonyítottuk, így ehhez nem kívánunk visszatérni. A másik ilyen karakterjegypáros a centrumban lévő párt támogatottságának kritériuma, melyet csak mélyebb elemzés után tudunk összehasonlítani, ugyanis a Tóth–Török páros nem fogalmaz e tekintetben explicit módon. Velük ellentétben Sartori azt mondja, hogy szükséges a domináns párt 50 százalék fölötti győzelme – eltekintve attól az esettől, melyet korábban

már szó szerint idéztünk. Tóth és Török pusztán annyit állít, hogy többségi típusú választási rendszerre van szükség. A mögötte lévő érvük az, hogy a mediánzavazóval rendelkező centрупárt csak ilyen típusú választási rendszerben képes relatív győzelem mellett is abszolút többséget szerezni. Tehát a logika, amely miatt Tóth és Török azt állítja, hogy többségi típusú választási rendszerre van szükség, ugyanaz, mint amit Sartori explicit módon megfogalmaz. Emiatt ezt a szükséges, de nem elégséges feltételt is elfogadottnak tekintjük.

Az utolsó közös karakterjegypárról ez idáig még nem esett szó. Mindkét szerző állít valamit a pártrendszer tartósságára nézve, azonban két különböző megfogalmazást használnak. Míg a szerzőpáros két egymást követő választás után már az új pártrendszerről beszél – ehhez pedig a rendszerszintű fennmaradás kifejezést használják,²⁰ ami azóta továbbra is megállja helyét –, addig Sartori szerint három egymást követő választásra volna szükség – ez pedig még nem valósult meg 2014-ben. Gondolhatnánk azt, hogy ez az ellentmondás a centrális pártrendszer önálló pártrendszerként való értelmezését támasztja alá, azonban érdemes szem előtt tartani, hogy a 2018-as, egyben harmadik választási eredmény hitelesíti az intervallumra tett kritériumot. Így tehát minden feltétel adott ahhoz, hogy legalább egyenértékűnek nevezzük a predomináns és a centrális pártrendszert.

Harmadjára azokat a kritériumokat tárgyaljuk, amelyek a centrális erőter szűkösségét adják, vagyis ami miatt azt mondhatjuk, hogy a centrális pártrendszer és a predomináns pártrendszer nem egy és ugyanaz, hanem az előbbi az utóbbin belül értelmezendő. A kormányalakítás kérdésénél a választásokat megelőző közvélemény-kutatásokra, a mediánzavazó vizsgálatánál választói pártpreferencia-vizsgálatra, a pártok egymáshoz mért arányánál a választási eredményre, az egymáshoz mért viszonyuknál pedig önálló kutatásra támaszkodunk. A közvélemény-kutatásnál joggal merült fel bennünk a kérdés, hogy melyik kutatócég eredményét használjuk, ezek a mérések ugyanis sok esetben eltérnek egymástól. A 3. táblázatban látható módon azonban egyetlen esetben sem volt kérdés a Fidesz–KDNP győzelme, pusztán annak nagyságában tértek el az intézetek. Mindezek alapján nyugodt szívvel állíthatjuk, hogy a három vá-

20 Tóth–Török 2014.

lasztás mindegyikénél már a választást megelőzően eldőlt a Fidesz–KDNP győzelme. Szemléltetés céljából a 2018-as országgyűlési választáson legpontosabb becslést adó Medián biztos szavazók körében²¹ mért választások előtti utolsó eredményeit egyszerűsítve mutatjuk be – a csillag jelölés azt mutatja, hogy a párt nem egyedül indult. Itt az látható, hogy még a legszorosabb becsült eredményénél is több mint 20 százalékpontos különbség van a Fidesz–KDNP és az azt második helyen követő párt vagy pártszövetség között. Tehát az állítás, miszerint a kormányalakítás kérdése már a választás előtt eldőlt, bizonyítottnak tekintendő.

3. táblázat. *Becslés az országgyűlési választásokon várható pártlistás támogatások eredményére*

	2010	2014	2018
Fidesz	60	47	43
MSZP*	17	23	13
Jobbik	17	21	22
LMP	2	3	8
DK*	–	23	7

Forrás: www.median.hu

Megjegyzés: Az MSZP és a DK 2014-ben három másik párttal együtt indult, ezért szerepel ugyanazon eredmény a két párt mellett.

Mielőtt arra a kérdésre válaszolnánk, hogy Magyarországon ki élvezi a mediánszavazó támogatottságát, először meg kell fejtenünk, hol helyezkedik el a mediánszavazó. A köztudatban az szerepel, hogy Magyarországon az átlagszavazó valamivel jobbra helyezkedik el, vagy másként megfogalmazva: több jobboldali szavazó van, mint baloldali. Ez vélhetően a 2010-es földcsuszamlásszerű Fidesz–KDNP-győzelem idejére tolodott jobbra, ugyanis 2006-ban még több baloldali szavazót látunk a Medián kutatásában,²² ami azt is magyarázza, Orbán miért mondta korábban, hogy az átlagos szavazó baloldali. A 2010-ben készített kutatás már azt mutatja, hogy egy 7-es skálán a válaszadók 4,66-os pozícióba helyezték magukat. Elfogadva, hogy ez a tény nem évente, hanem csak hosszabb időtávon

21 A Medián a becslés pontosságát a biztos szavazók körében érte el, ezért választottuk ezt a mutatót, azonban arányaiban a többi mutató esetében is megegyező eredményeket találtunk.

22 Róna–Soós 2011.

változik, nekünk az a feladatunk, hogy megkeressük a három választási évben azokat a pártokat, amelyek legközelebb estek ehhez az értékhez. 2010-ben a már említett Medián-kutatás az átlagszavazók körében azt az eredményt mutatta, hogy Fidesz–KDNP 5,52-es értéket vett fel az LMP 3,86-os értékével szemben.²³ Ez utóbbi áll matematikailag legközelebb az említett 4,66-hoz – nyolc századdal megelőzve a Fidesz–KDNP-t –, azonban mivel az LMP a középponttól balra helyezkedik el, nem mondhatjuk, hogy ők birtokolják a mediánszavazót. 2013-ban ez az állítás továbbra is megállta a helyét, ugyanis egy hasonlóan hetes skálán végzett felmérés azt mutatta, hogy az átlagszavazó 4,25-ös pozícióba helyezi magát, az LMP-t 3,11-re, a Fidesz–KDNP-t pedig 5,78-ra.²⁴ Itt szintén az LMP áll közelebb a mediánszavazóhoz 39 század százalékponttal, az előbb ismertetett okoknál fogva azonban továbbra is a Fidesz–KDNP-t tartjuk a mediánpártnak. 2017-re ez megváltozott, ugyanis a Jobbik a Fidesz–KDNP-től balra helyezkedett el.²⁵ Habár 2018-ra vonatkozó adatot nem találtunk, a 2017. szeptemberi eredményt hitelesnek találjuk, és mondhatjuk, hogy a mediánszavazó pártja a Jobbik, hiszen, ahogy a 4. táblázatban is láthatjuk, a jobboldali térfélen ez áll legközelebb a mediánértékhez.²⁶ A centrális pártrendszer kritériuma (a centrupárt bírja a mediánszavazót) szerint tehát a Jobbiknak kellett volna nyernie. Ennek ellenére 2018-ban mégsem ők nyertek, azaz nem mondhatjuk azt, hogy a magyar pártrendszer centrális, ellenben – visszaemlékezve arra, hogy mik a nagyobb halmaz kritériumai – továbbra is a predomináns típusba sorolhatjuk, hiszen a most tárgyalt kritériumra ez a pártrendszer nem érzékeny. Habár már most igazolódott az állítás, amely alapján azt mondhatjuk, hogy a centrális pártrendszer pusztán altípusa a predomináns pártrendszernek, egy kritérium még hátravan.

²³ Róna–Soós 2011.

²⁴ Tóth–Török 2014.

²⁵ Republikon Intézet 2017.

²⁶ Szabó–Gerő 2019.

4. táblázat. Egyes pártok szavazótáborai által felvett átlagos érték a bal-jobb skálán és az átlagtól való eltérés

	2010	Eltérés	2013	Eltérés	2017	Eltérés
Fidesz–KDNP	5,52	0,86	5,78	1,53	7,73	1,79
MSZP	2,40	2,26	1,88	2,37	2,96	2,98
Jobbik	5,78	1,12	6,16	1,91	7,42	1,48
LMP	3,86	0,8	3,11	1,14	5,19	0,75
Átlag	4,66	–	4,25	–	5,94*	–
Középpont	4	–	4	–	5,5	–

Forrás: A Medián 2010-es, az Ipsos 2013-as és a Republikon Intézet 2017-es adatai

Megjegyzés*: A 2017-es átlagot az MTA kutatása alapján rögzítettük.

A második és harmadik párt erőviszonyát és elhelyezkedését is meg kell vizsgálnunk. Ezt többféle módszerrel is tehetjük. Egyfelől használhatnánk közvélemény-kutatást ahhoz, hogy megnézzük, a választók hova helyezik el pártjaikat, majd ezek alapján a választáson második és harmadik helyezett pártot viszonyítanánk a győztes párthoz. Mi ezzel szemben a pártok parlamenti magatartását jól leíró, az egyes törvények végszavazásánál kialakított – támogató vagy elutasító – állásponttal dolgozunk, ahol azt vizsgáljuk, hogy 2010 és 2014 között, valamint 2014 és 2018 között a Jobbik mint harmadik legerősebb párt a Fidesz–KDNP-vel vagy az MSZP-vel szavazott-e inkább együtt. Erről a kutatásról hosszabban a következő fejezetekben értekezünk.

A kutatás adathalmaza

Elemzésünkhöz az országgyűlési képviselők parlamenti szavazatait használtuk a 2010 és 2014, illetve a 2014 és 2018 közötti ciklusból.²⁷ Az egyes szavazások adatait az országgyűlés hivatalos oldaláról (parlament.hu) töltöttük le, egy automatizált Python kód segítségével. Egy szavazásnál mindegyik képviselőről tudjuk, hogy jelen volt-e, szavazott-e, illetve ha igen, akkor hogyan szavazott. Tehát a lehetséges opciók minden képviselő-

²⁷ A jelenlegi, 2018 óta tartó időszak vizsgálatát nem tartottuk volna szerencsésnek, mivel itt még nem egy lezárt periódusról beszélünk. Ennek értékelésével érdemes megvárni a lezárultát.

ló esetében egy törvényről rendezett végszavazáskor: „Igen”, „Nem”, „Tartózkodik”, „Nem szavaz”, „Jelen, nem szavaz”, „Igazoltan távol”. Minden szavazásnál tudjuk azt is, hogy ki volt a betervezője az adott javaslatnak, illetve hogy mikor volt a szavazás.

A dolgozatban csak azokkal a szavazásokkal foglalkoztunk, amikor egy törvényjavaslatról döntöttek a képviselők, vagyis a honlapon található adatok szerint a szavazás típusa „törvényjavaslat” volt. Minden más típusnál ugyanis (például interpellációról való szavazás) felvetődhet, hogy a képviselők inkább jelképes üzenetet adnak a szavazatukkal, nem a meggyőződésük, illetve a frakció meggyőződése szerint szavaznak, illetve azt gondoljuk, hogy a törvényjavaslatokról való szavazásnál a legutódatosabbak a képviselők, itt érvényesül legerősebben a frakciófegyelem, ideológiai álláspontjukat leginkább ekkor fejezik ki. Az egyes parlamenti ülés ciklusokban így alakult a végszavazásra bocsátott törvényjavaslatok száma:

5. táblázat. Az egyes parlamenti ülészekokon benyújtott és az országgyűlés előtt szavazásra bocsátott törvényjavaslatok száma

	<i>Törvényjavaslatok száma</i>
2010. tavaszi ülészek	103
2010. őszi ülészek	302
2011. tavaszi ülészek	144
2011. őszi ülészek	155
2012. tavaszi ülészek	237
2012. őszi ülészek	314
2013. tavaszi ülészek	300
2013. őszi ülészek	236
2014. tavaszi ülészek	20
2014. őszi ülészek	43
2015. tavaszi ülészek	58
2015. őszi ülészek	53
2016. tavaszi ülészek	44
2016. őszi ülészek	43
2017. tavaszi ülészek	35
2017. őszi ülészek	44

Azokat az eseteket, amikor egy képviselőnek valamilyen okból megszűnik a mandátuma, és egy másik képviselő ül az országgyűlésben a helyére, úgy kezeltük, mintha a két személy egyazon képviselő lenne. Erre azért volt szükség, mert a fél- vagy negyedciklusnyi ideig mandátummal rendelkező képviselőket a következő fejezetben bemutatandó hálózatelméleti módszerünk nem tudta volna megfelelően kezelni, és úgy értelmezte volna, hogy ők egy ideig nem szavaztak együtt a saját frakciójukkal. Ez a megoldás a kutatási kérdésünk megválaszolása szempontjából nem okoz fennakadást, hiszen mi az egyes pártok frakcióinak, és nem konkrétan egyes képviselőknél az egymáshoz való viszonyára vagyunk kíváncsiak, ahogy pedig az a lent található táblázatokból látható, egy frakciót elhagyó képviselőt majdnem minden esetben egy, ugyanabból a pártból érkező politikus vált. Nyilván két képviselő még akkor sem gondolkodik minden kérdésben egyformán, ha egy pártból jönnek, de ahogy az közismert, és ahogy majd a mi számainkból is látszani fog, a magyar országgyűlésben nagyon erős a frakciófegyelem, így a mi elemzésünk szempontjából ez a helyettesítés nem okoz problémát. Külön kezelnünk kellett azokat a képviselőket, akik frakciót váltottak az egyes parlamenti ciklusokon belül. Az általunk vizsgált első ciklusban azokat, akik a parlamenti ciklus elejéhez vagy végéhez közel léptek ki a frakciójukból, a függetlenek csoportjához soroltuk. Két esetben történt olyan, hogy képviselők csoportja egyszerre lépett ki a frakcióból, 2011-ben az MSZP-ből, 2013-ban pedig az LMP-ből. A 2014 és 2018 közötti ciklusban mindössze Demeter Márta váltott frakciót, őt MSZP-snek kategorizáltuk, mivel kevés időt töltött az LMP-frakcióban.

Elemzésünk során a Fidesz- és a KDNP-frakciókat egy frakciónak fogjuk tekinteni. Technikailag a két pártnak külön frakciói vannak az országgyűlésben, ugyanakkor a két párt 2010 óta közösen kormányoz, és szinte sosem fejeznek ki egymással ellentétes véleményt, minden lépésüket összehangolják. A két frakció egynek kezelése megfelel a magyar politológiai gyakorlatnak, illetve amikor külön vizsgáltuk a két pártot, akkor azt láttuk, hogy ugyanolyan mértékben szavaznak együtt fideszesek KDNP-ssekkel, mint a saját frakciójukkal, így akár egyenként is lehet őket kezelni.

A módszertan bemutatása

Kutatási kérdésünket, vagyis hogy létezett-e, és meddig létezett a centrális erőter a parlamenti szavazások alapján, a hálózattudomány eszköztárának segítségével vizsgáljuk. Ebben a fejezetben leírjuk, hogyan áll össze ez a hálózat, illetve bemutatjuk azokat a fogalmakat, amelyeket az elemzés során használni fogunk. Mások is használtak hasonló módszertant, például Amelio és Pizzuti.²⁸

A hálózat létrehozása

Minden parlamenti ciklusra és ülásszakra készítettünk egy súlyozott hálózatot a képviselőkől a parlamenti szavazásaik alapján. Ebben a hálózatban a parlamenti képviselők a hálózat csúcsai, a két csúcsot összekötő élnek pedig annál nagyobb a súlya, minél többször szavazott a két képviselő ugyanúgy a szavazásra bocsátott törvényjavaslatra.

Sorra vettünk minden szavazást, és megnéztük minden képviselőpárnál, hogy az adott törvényjavaslatról ugyanúgy szavaztak-e. Amennyiben igen, akkor a köztük lévő kapcsolathoz hozzáadtunk 1-et. Fontos, hogy csak azt vettük azonos szavazásnak, ha mind a két képviselő „Igen”-nel, „Nem-mel” vagy „Tartózkodom”-mal szavazott, azokat az eseteket, a többi lehetséges opciót, tehát a közös hiányzást vagy a közös nem szavazást nem értelmeztük szándékos közös cselekvésnek vagy véleménykifejezésnek. Elképzelhető olyan eset, amikor egy frakció tagjai direkt bojkottálnak egy parlamenti szavazást (például a DK-tag képviselők a 2016. őszi ülásszaktól kezdve így tettek), ennek aránya azonban megítélésünk szerint kicsi, és az ilyen esetek figyelembevétele csak rontana, és nem javítana az elemzésünkön.

Miután megszámoztuk az összes képviselőről, hogy hányszor szavazott azonos módon, a köztük lévő kapcsolat erősségét elosztottuk az adott időszakban megtartott parlamenti szavazások számával. Így a köztük lévő él súlya 0 és 1 közöttre lett normálva, ami összehasonlíthatóvá teszi a különböző időszakok hálózatait, hiszen ez a szám így független attól, hogy

²⁸ 2012.

hány szavazást tartottak egy időszakban, és amint azt láthattuk az 5. táblázatban, ez az egyes ülőszakok és ciklusok esetében jelentősen eltér. Ha tehát két képviselő egyetlenegyszer sem szavazott azonos módon, akkor a köztük lévő él súlya 0, ha pedig minden egyes alkalommal ugyanúgy szavaztak, akkor 1 lesz az él súlya.

A képviselőcsoportok közötti kapcsolat erősségének mérése

Ahhoz, hogy meg tudjuk határozni az egyes képviselőcsoportok közötti kapcsolat erősségét, egy mérőszámot kell bevezetnünk, ez a klaszterek közötti sűrűség (*intra-cluster density*). Ez a szám azt mutatja meg, hogy két csoport között milyen erős a kapcsolat egy hálózatban. Ezt A és B párt között a következő módon lehet kiszámítani:

$$D_{intra}(A, B) = \frac{\sum_{i \in A, j \in B} w_{ij}}{N_A * N_B}$$

ahol w_{ij} a két képviselő közötti él súlyát jelöli a hálózatban, N_A és N_B pedig a két párt frakciójának a mérete. Vagy összeadjuk a két frakció tagjai közötti összes él súlyát, majd elosztjuk ezt az összeget a két frakció létszámának a szorzatával, vagyis a két csoport közötti élek maximális számával. Ilyen módon a D_{intra} is 0 és 1 értéket vehet fel. 1-et, ha két párt minden tagja között 1-es erősségű a kapcsolat, vagyis ha a két frakció mindig ugyanúgy szavazott, és 0-t, ha a két párt minden tagja között 0 súlyú az él. Ez a mutató tehát jól összehasonlítható frakciópárok között is, hiszen a nagysága nem függ az egyes frakciók méretétől, illetve ez a tulajdonsága teszi alkalmassá arra is, hogy a két eltérő méretű parlament frakcióit összehasonlítsuk.

Alkalmazása a centrális erőtérré

A klaszterek közötti sűrűség mutatószáma azt mutatja a hálózatunkban, hogy milyen gyakran szavaznak együtt a két párt képviselői, alkalmas tehát a centrális erőtér meglétének, illetve a változásának a vizsgálatára. Minél közelebb áll ugyanis két párt egymáshoz, ami esetünkben a szavazási rekordokban jelenik meg, annál magasabb lesz ez a sűrűség a két

párt között. Ha azt gondoljuk, hogy a centrális erőter létezik, akkor az azt jelentené, hogy a Fidesznek szorosabb kapcsolata kéne hogy legyen a jobb- és baloldali ellenzékével, mint azoknak a pártoknak egymással. Ez a mi hálózatunkban magasabb klaszterek közötti sűrűségben mutatkozna meg a Fidesz és az ellenzéki pártok között, mint a jobb- és baloldali ellenzék között egymással. Ahogy pedig halad előre az idő, úgy kellene azt látnunk, hogy egyre magasabb értékeket kapunk a két ellenzéki tábor közötti sűrűsége, és egyre alacsonyabbakat a Fidesz és a Jobbik közöttire, feltételezve, hogy a centrális erőter és annak változása megjelenik a retorikán és a politikai taktikákon kívül az egyes pártok ideológiájában, illetve annak legdirektebb kifejeződésében, a parlamenti voksolásokban.

A továbbiakban azt fogjuk vizsgálni, hogyan változik a Fidesz, illetve a többi ellenzéki párt klaszterek közötti sűrűség mutatója a Jobbikkal. Ahogy azt már korábbi fejezetekben ismertettük, a centrális erőter központi eleme, hogy a politikai és ideológiai térben középben van jelen egy nagy párt, amit két oldalról vesznek körbe olyan ellenzéki pártok, amelyek egymással nem képesek összefogni. A centrális erőter összeomlása pedig abban áll, hogy a jobboldali ellenzéki párt helyet cserél a korábban középben lévő nagy, hatalmon lévő párttal, és közelebb kerül a baloldali pártokhoz. Másképp nézve: a baloldali ellenzéki párt a centrális erőter összeomlása után közelebb áll a jobboldali ellenzéki párthoz, mint a hatalmon lévő párthoz. Tulajdonképpen az egész centrális erőter kérdés a különböző pártok Jobbikhoz való viszonyáról szól. Ha a baloldal közelebb van a Fideszhez, mint a Jobbikhoz, akkor beszélhetünk centrális erőterről, ha ez már nem igaz, és nagyobb a távolság a Fidesztől, mint a Jobbikkal, akkor nem beszélhetünk róla. Így a továbbiakban azt fogjuk vizsgálni, hogy az egyes pártoknak hogyan változik a klaszterek közötti sűrűsége a Jobbikkal, ebből vonunk le következtetéseket a centrális erőterre nézve.

Eredmények

A számításaink megerősítik a hipotézisünket, amely szerint a centrális erőter a parlamenti szavazásoknál is létezett, és az is látszik, hogy a centrális erőter a második ciklusra jelentősen meggyengült. Ugyanakkor az

is elmondható, hogy ez a gyengülés nem folyamatos átmenet eredménye, hanem egy hirtelen ugrás volt a folyamatban a 2014-es választáskor.

A fejezetben először külön vizsgáljuk a 2010-ben, illetve a 2014-ben megválasztott parlament hálózatait, majd pedig az általunk vizsgált teljes időszakot tekintjük át a centrális erőter szempontjából.

A 2010–2014-es ciklus

A 2010 áprilisában megválasztott képviselők közül a 2. fejezetben leírt módszer szerint létrehoztuk a hálózatot. Ebben a hálózatban a különböző képviselőcsoportok közötti sűrűségek alakulását az alábbi táblázat tartalmazza:

6. táblázat. A képviselőcsoportok közötti sűrűség a 2010 és 2014 közötti ciklusban. A szerzők számítása

	<i>Fidesz</i>	<i>Jobbik</i>	<i>Jobbikból független</i>	<i>LMP</i>	<i>LMP-ből független</i>	<i>MSZP</i>	<i>MSZP-ből független</i>	<i>független</i>
Fidesz	0,82	0,33	0,32	0,21	0,16	0,13	0,09	0,46
Jobbik	0,33	0,61	0,49	0,34	0,29	0,25	0,22	0,30
Jobbikból független	0,32	0,49	0,28	0,30	0,26	0,22	0,19	0,28
LMP	0,21	0,34	0,30	0,43	0,41	0,28	0,25	0,25
LMP-ből független	0,16	0,29	0,26	0,41	0,35	0,25	0,22	0,21
MSZP	0,13	0,25	0,22	0,28	0,25	0,39	0,33	0,17
MSZP-ből független	0,09	0,22	0,19	0,25	0,22	0,33	0,33	0,14
független	0,46	0,30	0,28	0,25	0,21	0,17	0,14	0,24

A 6. táblázat – ahogy a többi, csoportok közötti sűrűséget mutató táblázat – szimmetrikus, hiszen a mutató ugyanakkora lesz, ha A és B, illetve ha B és A párt kapcsolatát vizsgáljuk, a pártok sorrendjén nem múlik semmi. Az átlóban, amikor a pártok saját magukkal vannak párban, a párt belső frakciófegyelmét mutatják, ebben az időszakban ez a Fidesznél a legerősebb, majd azt követi a Jobbik. Ez alapján úgy tűnik, hogy frakciófegyelem tekintetében jelentős az eltérés az egyes pártok között. Első látásra még a Fidesz 0,8 körüli értéke is kevésnek tűnik a maximá-

lis egyhez képest, hiszen a Fideszben híresen erős a frakciófegyelem, de fontos észben tartani, hogy ez az érték akkor is csökken, ha egy képviselő nem vesz részt egy szavazáson. Nem kell tehát renitens módon szavazni ahhoz, hogy alacsonyabb legyen a frakción belüli sűrűség, elég, ha a frakciótagok nincsenek jelen.

Ebben az időszakban a fideszes képviselők legtöbbször a jobbikosokkal szavaztak együtt, ha a függetleneket nem számítjuk. Szinte ugyanakkora ez a szám a Jobbikból kilépettekkel, majd jócskán lemaradva következik az LMP frakciója. A jobbikosok ebben a ciklusban a tőlük kilépettek után a fideszesekkel és az LMP-sekkel szavaztak hasonló, nagyjából egyforma mértékben. Jóval kevésbé szavaztak együtt az LMP-ből kivált képviselőkkel és még kevésbé a hagyományos baloldaliakkal. Ilyen értelemben tehát megvalósult a centrális erőter a parlamentben is. A Jobbik inkább volt hajlandó együttműködni a Fidesszel, mint a baloldali ellenzéki képviselőkkel. Ugyanakkor ha megnézzük az MSZP-t, ők jobban együtt szavaznak a Jobbikkal, mint a Fidesszel ebben az időszakban. Ez részben fakadhat abból, hogy a baloldalon láthatóan alacsonyabb a részvételi és szavazási fegyelem, így mindenhol alacsonyabbak az értékeik, a frakciófegyelem tekintetében is.

A 2014–2018-as ciklus

Az általunk vizsgált periódus második parlamenti ciklusában ezeket a sűrűségértékeket kaptuk:

7. táblázat. A képviselőcsoportok közötti sűrűség a 2014 és 2018 közötti ciklusban. A szerzők számítása

	<i>Fidesz</i>	<i>Fideszből Jobbikba</i>	<i>Jobbik</i>	<i>LMP</i>	<i>MSZP</i>	<i>független</i>
Fidesz	0,81	0,20	0,27	0,17	0,14	0,09
Fideszből Jobbikba	0,20	0	0,61	0,37	0,31	0,23
Jobbik	0,27	0,61	0,77	0,54	0,44	0,32
LMP	0,17	0,37	0,54	0,60	0,49	0,38
MSZP	0,14	0,31	0,44	0,49	0,67	0,41
független	0,09	0,23	0,32	0,38	0,41	0,30

Ebben a periódusban változatlan frakciófegyelmet látunk a Fidesz-nél, ám jelentősen nagyobbat az ellenzéki frakciónál, a legmagasabbat továbbra is a Jobbiknál. Ennek két forrása lehet. Az egyik a kisebb létszámú frakciók, hiszen a parlament méretének csökkenésével az egyes képviselőcsoportok mérete is csökkent, és így a potenciálisan hiányzók is kevesebben vannak, a másik pedig a kevesebb törvényjavaslat, amiről ebben az időszakban szavaztak, így hiányzásokból fakadó belső frakció-sűrűség csökkenésére is kevesebb alkalom volt. A Fideszből a Jobbikba kategória csak egy képviselőt tartalmaz, az ő belső frakciófegyelme ezért nem értelmezhető.

A 7. táblázatban az látszik, hogy ebben a periódusban már nem volt jelen a centrális erőter, jelentősen megváltozott a pártok egymáshoz való viszonya. Mind a Jobbik sokkal kevésbé szavazott együtt a Fidesszel, mint az LMP-vel és az MSZP-vel, mind az LMP és az MSZP inkább szavazott a Jobbikkal, mint a Fidesszel. Ahogy az előző ciklusban, a Jobbiknak most is az LMP-vel a legerősebb a kapcsolata az ellenzéki pártok közül, ám jóval magasabb érték mellett. Klasszikus kormány-ellenzék felállás volt jelen ebben a periódusban, kétosztatúvá vált a parlament, a Fidesz javaslatai már nem tudták a szavazásoknál megosztani az ellenzékét.

A Jobbik és a többi párt viszonyának változása

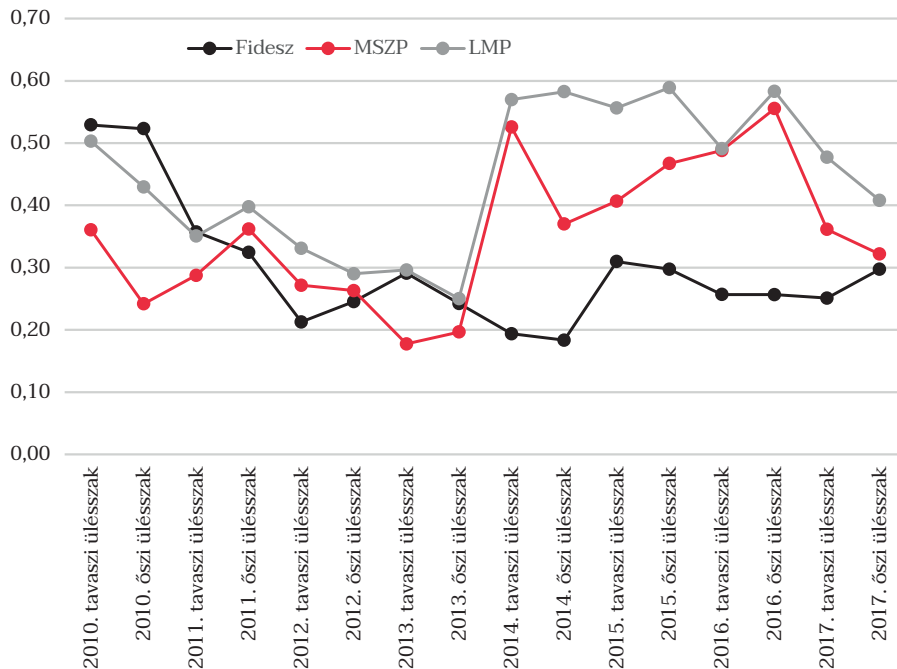
A 8. táblázatban parlamenti ülészakonként mutatjuk be, az általunk vizsgált nyolcéves időszakban hogyan alakult a Jobbik kapcsolata a három másik, önálló parlamenti frakcióval rendelkező párttal. Minden ülészakra leválogattuk a törvényjavaslatokról való parlamenti szavazást, és létrehoztuk ezekből a hálózatokat. A félévenkénti bontás lehetőséget ad arra, hogy jobban lássuk a centrális erőter változásának dinamikáját, így még részletesebb elemzésre ad lehetőséget, mint a megelőző két alfejezet statikus képei. A táblázat utáni oldalon grafikonon is szerepeltetjük az adatokat.

8. táblázat. A Jobbik és a három másik frakció sűrűségének alakulása parlamenti ciklusonként

	<i>Fidesz</i>	<i>MSZP</i>	<i>LMP</i>
2010. tavaszi ülészak	0,53	0,36	0,50
2010. őszi ülészak	0,52	0,24	0,43
2011. tavaszi ülészak	0,36	0,29	0,35
2011. őszi ülészak	0,32	0,36	0,40
2012. tavaszi ülészak	0,21	0,27	0,33
2012. őszi ülészak	0,25	0,26	0,29
2013. tavaszi ülészak	0,29	0,18	0,30
2013. őszi ülészak	0,24	0,20	0,25
2014. tavaszi ülészak	0,19	0,53	0,57
2014. őszi ülészak	0,18	0,37	0,58
2015. tavaszi ülészak	0,31	0,41	0,56
2015. őszi ülészak	0,30	0,47	0,59
2016. tavaszi ülészak	0,26	0,49	0,49
2016. őszi ülészak	0,26	0,56	0,58
2017. tavaszi ülészak	0,25	0,36	0,48
2017. őszi ülészak	0,30	0,32	0,41

Az ábra legfontosabb tanulsága, hogy a centrális erőter folyamatosan vesztett az erejéből, elhalványulása két módon valósult meg. Az egyik a Jobbik és a Fidesz közötti kapcsolat folyamatos gyengülése, ami már 2012-re elér 0,3 alá, ahol aztán később a teljes időszak alatt marad, relatíve egyenletesen. A másik a másik két ellenzéki párthoz való közeledés. Mind a két párttal való viszony erősen fluktuál, de szemmel látható, hogy a 2014-es választás után átlagosan jóval magasabb értékeket vesz fel, mint előtte, vagyis csökkent a különbség ezek között a pártok között. Azt látjuk tehát, hogy miközben az első két-három ülészakban abszolút látszódtott a centrális erőter a parlamentben is, ez később eltűnt, mivel a Jobbik egyre inkább szavazott együtt a baloldali pártokkal, és egyre kevésbé a Fidesz–KDNP-vel.

1. ábra. A Jobbik és a három másik frakció sűrűségének alakulása parlamenti ciklusonként

Habár jelen dolgozatnak nem tárgya a mögöttes okok vizsgálata, azt érdemesnek tartjuk megjegyezni, hogy a Jobbik parlamenti szavazásai-ban megmutatkozó pozícióváltás időben elég jól követi az akkori pártve-zető 2013 ősztől a kampányban látványossá váló retorikai váltását.²⁹ Ezt követi a Jobbik és a baloldali pártok leglátványosabb közeledése, amely a Jobbik EU-hoz való viszonya kapcsán volt a megfigyelhető. A Jobbik 2012-ben még az EU-ból való kilépést vetette fel, majd 2018-ban már az EU-nak jogköröket átadó, kifejezetten baloldalinak nevezhető Bérunió programjával kampányoltak.³⁰ Végezetül azt is meg kell jegyeznünk, hogy egyes kutatások nemhogy a balratolódásra hívják fel a figyelmet, ha-

²⁹ Róna–Molnár 2017.

³⁰ Dull 2017.

nem egyenesen azt állítják, hogy a Fidesz mindig is jobbra helyezkedett el a Jobbikhoz képest. Enyedi és Benoit³¹ bal–jobb önelhelyezést alapul vevő kutatása ugyanis a Jobbikot megalakulásától fogva a Fidesztől balra pozicionálja.

A nagyobb fluktuáció jelentős részben betudható a kisebb elemszám-nak. Ha ránézünk az 5. táblázatra, akkor látható, hogy a 2014-es választás után sokkal kevesebb törvényjavaslatról szavazott a parlament. Így pedig kevésbé pontosan tudjuk megmutatni, hogy mennyire kötődnek egymáshoz az egyes pártok.

Összességében mind a két hipotézisünket igazolni tudtuk a hálózatelemelési módszerünkkel. Mind az első ábrán látható, mind a 8. táblázatból kiolvasható, hogy az általunk vizsgált, 2010 és 2018 közötti időszak elején a mi definíciónk alapján létezett a centrális erőter az országgyűlésben. A Jobbik sokkal közelebb volt a Fideszhez, mint a baloldalhoz a parlamenti szavazások tekintetében, ami ideológiai különbséget jelez utóbbiakkal, így nem volt lehetőség arra, hogy összefogjanak, együttműködjenek. Ugyanakkor a mi vizsgálatunk alapján a centrális erőter 2018-ra már nem létezett az országgyűlésben. Az 1. ábrán látszik, hogy már a 2014-es választás után sokkal inkább együtt szavazott a Jobbik az LMP-vel és az MSZP-vel, mint a Fidesszel, illetve a 2014 utáni országgyűlés egészét vizsgálva is az látszik, hogy jóval nagyobb volt az együtt szavazás az ellenzéki pártok között, mint az azt megelőző ciklusban.

Összegzés

Kutatásunkban a centrális erőter átalakulását vizsgáltuk. Ehhez először definiáltuk, mit értünk centrális erőter alatt. Az első és egyben politikai meghatározását, illetve a második és egyben szakirodalmi definícióját is szembeállítottuk Sartori predomináns pártrendszerének karakterjegyeivel. Mindkét esetben azt találtuk, hogy ezek között komoly átfedés figyelhető meg. Ezt követően bizonyítottuk, hogy a centrális pártrendszer minden ismérve megegyezik a predomináns pártrendszerével. Megállapí-

³¹ 2011.

tottuk tehát, hogy a centrális pártrendszer nem önállóan értelmezendő, hanem a predomináns pártrendszer egy altípusaként.

Megfigyeltük, hogy a 2010-es és 2014-es választáson a centrális pártrendszer ismérvei mind jelen vannak, azonban a 2018-as választásra közülük kettő már nem állja meg helyét. Az átlagszavazó bal–jobb tengelyen való elhelyezkedése ekkorra már közelebb áll a Jobbik ugyanezen skálán felvett értékéhez, mint a Fidesz. Kutatásunk szempontjából relevánsabb, hogy 2014 és 2018 között a Jobbik áthelyeződik a Fidesztől balra található térre, ezáltal 2018-ra megszűntetve a centrális erőter egy másik fontos jellemzőjét, miszerint a centrupárttól balra és jobbra is találhatóak erős pártok.

Ezen állításunkat önálló kutatással támasztottuk alá. 2010-től 2018-ig megvizsgáltuk a parlamenti ülészakokat, és a centrális erőternek megfelelően 2010 és 2014 között azt találtuk, hogy a Jobbik-frakció sokkal inkább szavazott együtt a Fidesszel, mint a baloldali ellenzék pártjaival. Ez a jelenség a ciklus végére csökkenni kezdett, majd a 2014-es országgyűlési választásokat követően átfordult, és igazolható, hogy a Jobbik onnantól a baloldali pártokkal jobban együtt szavazott, mint a Fidesszel. A talált eredmény azt mutatja, hogy 2018-ra a centrális erőter megszűnt a parlamentben, ami magyarázó tényezője lehet akár a 2018-as országgyűlési, akár a 2019-es önkormányzati választásokon látott ellenzéki koordinációnak. Habár a centrális erőter megszűnt, azt is bizonyítottuk, hogy 2018-ban továbbra is predominánsnak nevezhető a magyar pártrendszer.

Irodalom

- Ágh, A. 2018: A neoliberalizmus rendszere és a „társadalom önvédelme”. *Politikatudományi Szemle*, 27(2), 7–26.
- Amelio, A.–Pizzuti C. 2012: *Analyzing Voting Behavior in Italian Parliament: Group Cohesion and Evolution*. Isztambul: IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining.
- Dull, S. 2017: *Zászlóégetőből az EU rajongója lett a Jobbik*. https://index.hu/belfold/2017/05/31/jobbsik_eu_kampany_berunio_vona_gabor/ (Letöltve: 2020. szeptember 16.)
- Enyedi, Z.–Benoit, K. 2011: Kritikus választás 2010. A magyar pártrendszer átrendeződése a bal–jobb dimenzióban. In Enyedi, Z.–A. Szabó–R. Tardos (szerk.): *Új képlet. A 2010-es választások Magyarországon*. Budapest, Demokráciakutatók Magyar Központja Alapítvány, 17–42.
- Orbán, V. 2010: Megőrizni a létezés magyar minőségét. *Nagyítás*, 2(7).

- Republikon Intézet 2017: *A Fidesz szavazói már a jobbkiosoktól is jobbra állnak*. <http://republicon.hu/elemezések,-kutatasok/170904-kvk.aspx> (Letöltve: 2020. április 15.)
- Róna, D.–Molnár, C. 2017: Radikális változás? – A Jobbik néppártosodása. In Boda, Z.–A. Szabó (szerk.): *Trendek a magyar politikában 2. A Fidesz és a többiek: pártok, mozgalmak politikák*. Budapest, Napvilág Kiadó, 168–196.
- Róna, D.–Soós, I. 2011: A térmodellen túl. Másodlagos preferenciák a 2010-es országgyűlési választáson. *Politikatudományi Szemle*, 20(4), 113–140.
- Sartori, G. 2005: *Parties and party systems: a framework for analysis*. Első szerk. Colchester, ECPR Press.
- Szabó, A.–Gerő, M. 2019: *A magyar társadalom és a politika, 2019*. Első szerk. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- Szarvas, L.–Tóth, C. 2003: Pártok és pártrendszerek. In Gallai, S.–G. Török (szerk.): *Politika és politikatudomány*. Budapest, Aula Kiadó, 359–392.
- Tóth, C.–Török, G. 2014: Az új pártrendszer. In Kolosi Tamás (szerk.): *Társadalmi Riport*, 1. kötet, 511–531.